

Nema hvað? Efling list- og verknáms

Málþing skólamálaráðs KÍ og kennara í list- og verkgreinum

Fimmtudagur 22. mars 2018

Erindi GH

Menntakerfið gegnir þeim mikilvæga tilgangi að undirbúa komandi kynslóðir undir störf framtíðarinnar. Það velkist enginn í vafa um að menntakerfið er mikilvægt fyrir gangverk samfélagsins en það er langt frá því að vera eyland heldur þarf það að búa einstaklinga undir störf í samfélaginu. Það hefur verið kallað eftir því í nokkurn tíma að breytingu þurfi að gera á menntakerfinu til að mæta breyttum tímum og nýjum áherslum. Það er ekki nauðsynleg forsenda fyrir breytingarnar að setja meira fjármagn í menntakerfið. Miklu frekar þarf nýja hugsun til að leysa vandann.

Þegar fimm ára börn í leikskóla eru spurð hvað þau ætla að verða þegar þau verða stór eru svörin oft á tíðum smíður, hárgreiðslukona, lögga eða slökkviliðsmaður. Þau eru athafnasöm og dugleg að vinna með höndunum í fjölbreyttri sköpun á þessum fyrstu árum skólagöngunnar. Þegar krakkar sem eru að klára 10. bekk eru spurð þessara sömu spurningar svara þau gjarnan að þau vilji verða lögfræðingar eða læknar. Það virðist sem skólakerfið sé að bregðast þeim krökkum sem hafa áhuga á list- og verknámi frá unga aldri en á leiðinni í gegnum grunnskólakerfið er markvisst dregið úr þessum áhuga og athafnagleðin minnkar. Það þyrfti í auknum mæli að ýta undir fjölbreytileikann og halda í athafnagleðina hjá börnunum, líka í grunnskólanum.

Fjórðu iðnbýltingunni sem þegar er hafin fylgja miklar breytingar á tækni og störfum. Rætt hefur verið um að 60% þeirra starfa sem grunnskólabörn munu vinna við í framtíðinni þekkist ekki í dag og að á árinu 2020 verði mikilvægasta færnin fólgin í lausnamiðaðri og gagnrýnni hugsun og sköpun.

Nú þegar er orðið heilmikið misræmi á milli þeirrar færni sem atvinnulíf sækist eftir og færni þeirra sem eru á vinnumarkaði. Það hefur að undanfögnu reynst erfitt fyrir fyrirtæki að manna störf á sviði iðn-, tækni- og raungreina og mikilvægt að fjölga þeim sem útskrifast af þessum sviðum til að mæta þörfum atvinnulífsins. Í könnun sem Samtök iðnaðarins gerðu í samstarfi við Samtök atvinnulífsins og önnur atvinnugreinasamtök á síðasta ári kemur skýrt fram að fyrirtæki sem sjá fram á fjölgun stöðugilda á komandi árum segjast helst reikna með fjölgun starfsmanna sem lokið hafa iðn- eða starfsnámi. Eftirspurn eftir starfsfólki með þessa menntun hefur aukist og á síðustu misserum hefur það reynst fyrirtækjum hvað erfiðast að manna störf tengd þessum greinum. Þá nefna fyrirtækin að erfitt reynist að fá til starfa fólk með tæknimenntun.

Það eru einkum tvö viðfangsefni í menntamálum sem Samtök iðnaðarins hafa látið sig varða á undanfögnu misserum. Annars vegar er um að ræða stóreflt átak í iðn- og verknámi og hins vegar er um að ræða tækninám í víðtækri merkingu þar sem forritun og viðfangsefni stafræns hagkerfis eru höfð að leiðarljósi. Forsvarsmenn atvinnulífsins leggja einnig ríka áherslu á róttækari endurskoðun námsskrár en verið hefur. Þróun í menntamálum endurspeglar ekki þann hraða sem er á þróun og þörfum atvinnulífsins. Bent hefur verið á að vandinn snúi ekki aðeins að námsskránni heldur sé hann djúpstæðari og snúi að því hvernig efla megi kennarastéttina, efla námsefnisgerð og bregðast við þeim skýru vísbendingum sem þegar hafa komið fram um stöðu í íslensku menntakerfi, t.d. í niðurstöðum PISA.

Aðsókn í iðnnám hefur minnkað á sama tíma og hlutfall þeirra sem sækja nám til almenns stúdentsprófs hefur hækkað. Ljóst er að mikil umframspurn er eftir iðnmenntuðum á vinnumarkaði og víða er skortur á iðnmenntuðu starfsfólki orðin hamlandi fyrir starfsemi fyrirtækja. Eftirspurn eftir iðnmenntuðu starfsfólki er þá ekki aðeins bundin við iðnréttindin sem slík heldur tekur hún einnig til

háskólamenntaðra sem hafa iðnmenntun í grunninn. Sú staðreynd er í takt við þróun sem víða má greina í atvinnulífinu. Þróunin snýr jafnframt að aukinni þörf fyrir þverfaglega þekkingu starfsmanna og áherslu á fjölbreytileika í samsetningu starfsmannahópsins, m.t.t. menntunar, færni, bakgrunns og jafnrar stöðu kynjanna.

Í nýrri skýrslu sem Samtök iðnaðarins gáfu út með heitinu Ísland í fremstu röð – eflum samkeppnishæfnina kemur fram að Íslendingar eru í 8. sæti innan OECD þegar kemur að framlögum til menntamála, sem hlutfall af vergri landsframleiðslu. Við verjum um fimmtungi meira til málaflokksins en meðaltal innan 22 landa Evrópu. Ef þessi framlög eru skoðuð nánar með hliðsjón af skólastigum kemur í ljós að á Íslandi er mun meira veitt til grunnskólanáms en háskólanáms í samanburði við hin löndin. Ísland er þannig í 1. sæti af 35 innan OECD þegar kemur að fjárveitingu til grunnskóla, 13. sæti í flokki framhaldsskóla og 25. sæti af 35 þegar kemur að fjárveitingu til háskóla. Ef leiðrétt er fyrir fjölda nemenda kemur þá munurinn enn skýrar í ljós.

Íslendingar verja mestum fjármunum til grunnskólakerfisins innan OECD en á sama tíma benda árangursmælikvarðar PISA til þess að frammistaða nemenda sé um margt lakari en hjá öðrum OECD löndum. Þannig var Ísland í 27. sæti af 35 þegar kom að lesskilningi á árinu 2015 og 24. sæti í stærðfræði. Þegar kemur að árangri í stærðfræði er Ísland í hópi með Portúgal, Tékklandi og Slóvakíu og árangurinn mun lakari en hjá löndum í sama tekjuflokki miðað við árið 2015.

Hlutverk menntastofnana er m.a. að sjá atvinnulífinu fyrir hæfu starfsfólki en margt bendir til þess að ekki fari saman framboð og eftirspurn. Hlutfall brautskráðra úr iðnnámi hefur farið sílækkandi á undanförunum árum á sama tíma og mikil umframeftirspurn er eftir iðnmenntuðu starfsfólki á vinnumarkaðnum. Í alþjóðlegum samanburði á starfsnám á Íslandi undir högg að sækja en aðeins voru

um 32% nemenda í framhaldsskólanámi sem sóttu starfsnám á árinu 2015. Hlutfallið er að meðaltali 47% innan ESB.

Haustið 2017 innrituðust í framhaldsskóla 98,3% nemenda sem útskrifuðust úr grunnskóla. Af þeim sem innrituðust í framhaldsskóla hófu 12% nám á verk- og starfsnámsbrautum og 5% á listnámsbrautum. Þessi hlutföll endurspeglar ekki þá stöðu sem virðist vera á íslenskum vinnumarkaði hvað varðar eftirspurn eftir starfsfólki. Þetta er jafnframt mjög frábrugðið því sem sést í mörgum Evrópulöndum þar sem hlutfallið er allt að 50%. OECD hlutfallið er t.a.m. 25% eða tvöfalt á við Ísland.

Breytingar á menntakerfinu eru nauðsynlegar til að mæta þeirri örri þróun sem þegar sjást merki um í atvinnulífinu og samfélaginu öllu. Það blasir við að slíkum breytingum verður ekki mætt nema með nýrri nálgun og umbótum á kerfinu eins og við þekkjum það í dag.

Líkt og ég sagði í upphafi þá snýst þetta ekki um aukið fjármagn heldur nýjar áherslur og skýrari stefnu í menntamálum þar sem horft er til framtíðar. Ýtum undir athafnagleðina og sköpunargleðina hjá börnum í gegnum allt skólakerfið og eflum list- og verkgreinar til að mæta kröfum nýrra kynslóða.